

IV.1.2. Az első pócsi könnyezés jegyzőkönyve

Kat. IV.1.

papír, tinta

33,6 × 21,3 × 4 cm

Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár, Hevenesi-gyűjtemény, Coll. Hev. XLI, 401–414.

A jegyzőkönyv két példányban is ránk maradt. Az elsőt az egri Főegyházmegyei Levéltár őrzi (Archivum Vetus, 1800), a másik az itt bemutatott példány, amely egy colligatum kötet része az Egyetemi Könyvtár Hevenesi-gyűjteményében.

Az első pócsi kegykép eredetéről ez a jegyzőkönyv tájékoztat. A nyolcadik tanú, Csigri László görögkatolikus, negyvenöt éves bíró vallja, hogy a könnyezés előtt huszonegy évvel (tehát 1675-ben) festette meg a képet fogadalomból a helyi parókus öccsével, Pap Istvánnal. A festő 6 magyar aranyforintot kért a képért, melyet a megrendelő Csigri László szülei sokalltak, így nem fizették ki. Viszont Csigri tizenkét hétig tartó súlyos betegségbe esett, és csak miután újabb fogadalmat tett egy másik kép készíttetésére, akkor gyógyult fel.

Az első Mária-képet a helyi görögkatolikus fatemplom ikonosztázióján helyezték el, az érdeklődés középpontjába 1696. november 4-én került. A vasárnapi liturgia közben, a „Sanctus...” éneklése alatt vette először észre Eöry Mihály ötvenéves görögkatolikus földműves, hogy az Istenszülő-ikon mindkét szeméből könnyek folynak. Szólt a körülötte állóknak, s mindenkit csodálattal töltött el ez a rendkívüli jelenség. A könnyezés két hétig folyamatosan, utána megszakításokkal december 8-ig tartott. Ezen a napon a feljegyzések szerint olyan hideg volt Pócson a templomban, hogy a kehelyben a bor és a víz megfagyott, de Mária könnye bőségesen hullott.

Az első hivatalos egyházi beszámoló 1696. november 16-i dátummal kelt, Kriegsman János Jakab nagykállói plébános levelei Kollonich Lipót esztergomi érsekhez, valamint Fenessy György egri püspökhöz. Ezekben beszámolt a csoda körülményeiről, s szerette volna elérni, hogy a képet Pócsról a központibb fekvésű Kállóba, az ő templomába vigyék át. A csoda híre II. Rákóczi Ferenc fejedelemhez is eljutott, aki 1696. december 3-án az egri püspökhöz írt levelében kétszer is utalt a könnyezésre. Megfogalmazása szerint az ő bűnei is okai lehetnek a könnyezésnek, s talán Mária a jövődő bajok előjeleként is sírt. Szavai a később kirobbant szabadságharcra gondolva (1703–1711) prófétaikká váltak.

1696. december elején Fenessy György egri püspök utasította Pethes András nagyprépostot, címzetes püspököt, hogy folytassa le a kánonjog által ilyenkor előírt hivatalos vizsgálatot. A nagyprépost Csethe József egri kanonokot és szabolcsi főesperest, valamint Damián András tokaji plébánost bízta meg a helyszíni vizsgálattal. A két küldött a téli időjárási viszonyok miatt csak karácsony második napján tudta elkezdeni a vizsgálatot Pócson.

A könnyezést tanúsító dokumentum három szerkezeti egységből tevődik össze: A) Pethes András 1698. január 2-án Kassán kelt hitelesítő oklevele (401., 414. o.), amely keretként veszi körül a többi dokumentumot; B) A pócsi könnyezésről 1696. december 26-án és a következő napon felvett vizsgálati jegyzőkönyv (402–412. o.); C) Corbelli császári tábornok 1697. január 1-jén Tokajban kelt írásos tanúságtétele (413. o.).

Pethes András oklevele a diplomatika szabályait követve (*intitulatio, salutatio, arenga, narratio*) beszéli el az egri püspök által elrendelt, s fentebb már ismertetett kánoni vizsgálat időpontját,

körülményeit és személyeit. A lényegi rész, a *dispositio* tartalmazza a voltaképpeni tanúvallomásokat (B) és a Corbelli-tanúságtételt (C). A *corroboratio* (megerősítés) a helynöki pecséttel történt, majd az *eschatocollum* zárja az okmányt: a kiadás helye, dátum, aláírás.

A tanúvallomásokban Csethe József kanonok és Damián András plébános 1696. december 26-án és 27-én harminchat tanút hallgatott ki eskü alatt. Ezek alapján a következőket állapították meg: A könnyezés 1696. november 4-től december 8-ig tartott. A könnyek színe változott: harminc tanú fehér, fényes színű, hat tanú véres, vöröses-fehér könnycseppeket figyelt meg. Tizenegyen vallották, hogy a kép jobb szeméből bőségesebben folytak a könnyek, mint a balból. Nyolcan látták, hogy a kép alá tett kendőt egy német tiszt magával vitte. Tízen vallották, hogy a saját ujjakkal is felfogták a könnyeket: csalás nyomát senki sem látta. Húsznál is többen erősítették meg a Corbelli tábornok jelenlétében történt vizsgálatot, amikor 1696. december 8-án, a szeplőtelen fogantatás ünnepén sok katonatiszt és vármegyei hivatalnok szeme előtt vizsgálták meg a képet, és semmiféle fortélyt vagy praktikát nem találtak. Ezt Corbelli tábornok külön okmányban igazolta (C). Hatan hallottak arról, hogy egy beteg gyermek meggyógyult a kép érintése után nem sokkal, ezt esküvel megerősíteni csak Kriegsman kállói plébános tudta, aki saját kezével emelte oda a gyermeket.

A tanúkat a legszélesebb körből választották: kihallgatták a területileg illetékes görög- és római katolikus papot, egy táborigazt, a bírót, a jegyzőt, az iskolamestert, az egyházfi, a módosabb gazdákat, katonatiszteket. Voltak nemesek és közrendűek, katolikusok és protestánsok, férfiak és nők. Mindenki egyhangúlag elismerte a csodát, így teljes bizonyossággal megállapítható a történetek hitelessége. (J. Gy.)

Irodalom

Uriel, 1907, 50–74.

Janka, 1996, 131–149.

A pócsi Istenszülő megsegíti a zentai csatában a császári sereget

Kat. IV.2.

1697

papír; rézkarc

24,8 × 33,1 cm (lemez méret)

Felirata: Vero Disegno et rappresentatione della battaglia seguita in Ungheria. A kegykép fölött mondatszalon: AVXILIUM CHRISTANORVM. MNM TK, ltsz. T.6333.

1675-ben Csigri László pócsi bíró a töröktől való szabadulása emlékére egy Mária-ikont festetett Pap Istvánnal. Az elkészült képet végül Hurta Lőrinc vette meg 6 magyar forintért, és adományozta a pócsi fatemplomnak. A Hodigitria Istenszülő típusú képet a pócsi templomban 1696. november 4-én látták először könnyezni, ami kis megszakításokkal egészen december 8-ig tartott. A csodás esetet Kriegsman Jakab kállói plébános november 16-i levelében jelentette Kollonich Lipót esztergomi érseknek. A bécsi császári udvar is hamar értesült a csodáról, és Marco d'Aviano kapucinus szerzetes kezdeményezésére Bécsbe vitette a képet. Az 1697. július 4-én a császárvárosba érkező kegyképet nagy pompával fogadták, és a kapucinus barát vezetésével számos ájtatosságot tartottak a tiszteletére a törökkel szembeni közbenjárást kérve. Díszes körmenetben vitték körbe Bécs templomaiba, mindenhol nyolc napig köztiszteletre kitéve, majd december 1-jén véglegesen elhelyezték a Stephansdombban, ahol a mai napig nagy megbecsülésnek örvend. 1697. szeptember 11-én éppen a freyungi skót bencések templomában (Schottenkirche) volt a pócsi kép, amikor a Tisza menti Zentánál a Savoyai Jenő herceg vezette császári csapatok döntő győzelmet arattak a folyón éppen átkelni készülő török sereg fölött. A zentai csatával végérvényesen bebizonyosodott, hogy a török porta már nem tudja érvényesíteni befolyását a magyarországi területekre, és elkezdődött az a folyamat, amely a két évvel későbbi, törökökkel kötött karlócai békéhez vezetett. A győztes csata híre hamar összekapcsolódott a pócsi Mária-ikon bécsi kultuszával, és Marco d'Aviano közvetítésével rövidesen eljutott a törökkel kapcsolatban lévő Velencébe is. Valószínűleg a velencei közönségnek készült az a röplap is, amelynek a felső részén volt látható a kiállított metszet (teljes példánya megtalálható az Országos Széchényi Könyvtárban; App. M. 1059). A röplapot a Velencében nyomdát működtető Gian. Battista Finazzi adta ki (Si vende dal Finaz[z] i), a kép alatti csataleírás címe: *Rappresentatione Delle armi vittoriose del'Invittissimo e sempre augusto Leopoldo Primo Imperador Romano ... et della segnalata vittoria ottenuta a Senta in Ungheria ... alli 11. Settembre 1697 ... sou essercito.* Az alatta lévő

IV.2.2. Emlékkönyv a görög szert[artású] katholikus magyarok római zarándoklatáról

Kat. IV.26.

A Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága kiadása
Budapest, Hungária Nyomda, 1901
206 oldal, 18 fényképes tábla, két térkép
vörös bőrkötésben, aranyozott nyomott betűkkel
és díszítéssel
36,7 × 27,4 × 2,8 cm
Restaurálás: Kovács Péter, 2020.
SZAGKHF Könyvtára, ltsz. M-1621.

1900-ban a jubileumi szentév keretében a Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága Vályi János eperjesi püspök vezetésével és Firczák Gyula munkácsi püspök részvételével négyszázhatvanegy fős reprezentatív zarándoklatot szervezett Rómába. A pápai kihallgatásra március 9-én 11 órakor került sor az ún. Boldoggá avatási teremben (*Aula delle Beatificazioni*). A magyarországi hívek a *Scala Regián* keresztül vonultak be, élükön a két püspökkel, utánuk Szabó Jenő elnök Prodán János egyetemi hallgatóval, aki zöld selyempárnán vitte piros bársonyerszényben a zarándokok péterfilléreit, valamint a fehér kordovánbőrbe kötött, pergamenlapokra írt latin nyelvű memorandumot, melynek címlapját Roskovics Ignác görögkatolikus festőművész *Magyarok Nagyasszonya* festménye ékesítette. XIII. Leó pápa déli 12 óra után vonult be a kápolnába a jelen lévő zarándokok éljenzése közepette. Az oltárnál letérdelve imádkozott, majd apostoli áldást osztott. Ezt követően leült, és elsőként fogadta a kézcsókra járuló görögkatolikus püspököket, akik közül Vályi János köszöntötte latin nyelven. Beszédében kiemelte, hogy a Munkácsi és Eperjesi Egyházmegye papjai és hívei örömmel jöttek Rómába a jubileumi szentévben hálát adni és teljes búcsút nyerni. Szeretnék kinyilvánítani legmélyebb hűségüket és hódolatukat a Szentatyának a sok jótéteményért, amellyel elhalmozta őket. Szeretné a Szentatya figyelmébe ajánlani az emlékkönyvet, melyben kétszázezer magyar görögkatolikus hívő óhajtja a görög liturgiában a magyar nyelv apostoli jóváhagyását. A memorandumban közölt okoknál fogva kéri, hogy a magyar hívek igazságos kívánságát hallgassa meg, és a magyar nyelv liturgikus alkalmazását jóváhagyásával szentesítse.

XIII. Leó pápa válaszában örömeinek adott hangot, hogy a távoli Magyarország görögkatolikusai a jubileumi évben elzarándokoltak az apostolfejedelmek sírjához, és kimutatták hűségüket az Apostoli Szentszék iránt. Biztosította őket továbbra is atyai gondoskodásáról és apostoli áldásáról. Ezzel véget ért az audiencia, és a zarándokok meghatott éljenzés és örömkönnyek között vettek búcsút a Szentatyától. A zarándoklat egy eredményt tudott elérni: demonstrálta, hogy jelentős számban léteznek magyar ajkú görögkatolikusok, akiknek a helyzetére a Szentszéknek megoldást kell találnia.

A zarándoklatról 1901-ben Budapesten jelent meg a reprezentatív emlékkönyv abból

a célból, hogy a magyar görögkatolikusok fáradozásait „ne csupán szájról szájra terjedő hagyomány alapján, hanem egy apáról fiúra öröklendő díszes emlékkönyvből ismerhessék meg az unokák, és az egész keresztény Magyarország”. A kötet a zarándoklat szervezője, Szabó Jenő által írt előszóval, a római zarándoklatról készült harmincöt oldalas beszámolóval és dokumentumokból összeállított függelékekből épül fel. Az első függelék annak a latin és magyar beszédnek a tervezete, amelyet Vályi János eperjesi püspök kívánt elmondani XIII. Leó pápának. A második név szerint felsorolja a zarándoklaton részt vett személyeket. A harmadik függelék a Szentatjának átnyújtott emlékirat szövegét tartalmazza. Ez utóbbi történelmi, liturgikus és egyházi szempontok alapján érvel a magyar egyházmegye felállításáért, és megcáfolja az ellenvetéseket. Ehhez a harmadik függelékhez nyolc melléklet kapcsolódik. Az első az országos bizottság programját tartalmazza, a második az országos bizottság elnökségének és választmányának névsorát örökíti meg, a harmadik pedig Szabó Jenő elnök beszédét közli, melyet a megalakuláskor mondott el. A negyedik melléklet a görögkatolikus hívekhez intézett csatlakozási felhívást ismerteti, amelyet ötödik mellékletként az azt elfogadók aláírt nyilatkozata követ. A hatodik egyházmegyénként mutatja ki az Országos Bizottsághoz csatlakozott egyházközségeket. A hetedik melléklet térképe a magyarországi, a nyolcadik pedig az erdélyi görögkatolikus magyarok által lakott településeket tünteti fel.

Az *Emlékkönyvet* a zarándoklat centenáriuma alkalmából reprint kiadásban a Honismereti és Városvédő Kör kezdeményezésére a Hajdúdorogi Mészáros Károly Városi Könyvtár jelentette meg újra, 2000-ben. (J. Gy.)

1905, Roskovics Ignác
vásznon, olajfestmény, egykorú díszkeretben
kerettel: 2,40 × 1,60 cm
szignált

Restaurálás: Boromissza Péter, 1999.
Budapest, Az Istenszülő oltalma (Magyarok
Nagyasszonya) görögkatolikus templom

Ragyogó sugarú aranymandorla előtt Szűz Mária egy felhőktől teljesen eltakart trónon ül, amelynek a meglétére csupán a hozzá vezető, fehér liliumokkal és vörös rózsákkal díszített három lépcsőfok utal. Szűz Mária a baljában jogart tart, a térdén a szinte mezítelen, egy fehér lepellel épphogy betakart gyermek Jézus áldja meg az anyja jobbában tartott Szent Koronát, amelyet a magyar címer fölé emel. A Szent Szűz arca fiatalos, fején fehér fátylat visel, azon kis nyitott, ékköves aranykorona ragyog, ruhája rózsaszín, köntöse zöld, lábfejét egy arany félholdon ülő angyal csókkal illeti. A mélyvörös háttér közepén

IV.2.2. Szojka Tivadar naplója a római zarándokltról

Kat. IV.30.

papír, tinta

13 oldal

34,5 × 21,5 cm

Restaurálás: Kovács Péter, 2015.

Debrecen, GKPL, IV–2–a.

A napló készítője a hejőcsabai görögkatolikus egyházközség világi elnöke, Szojka Tivadar volt. Családja mint kedves értékes emléket őrizte nyolcvanhét éven keresztül, ekkor unokája, dr. Pálos Sándor a Hajdúdorogi Egyházmegye Levéltárának adományozta, s az irat történetét kísérőlevelében ismertette.

A napló nem közvetlenül a zarándoklat alatt íródott, igazából visszaemlékezésnek tekinthető. Mégis, mivel szerzője a zarándokltról visszatérve azonnal elkezdte papírra vetni, pontos és hiteles forrása az eseményeknek. Szojka Tivadar szinte kötelességének érezte, hogy „hála fejében” beszámoljon az utazásról, ugyanis Borsod vármegye három zarándok útiköltségét támogatta, s ezek egyike ő volt. Az 1900. március 25-én befejezett írás nemcsak a görögkatolikusság szempontjából fontos eseményt, hanem az egész utazást és annak hangulatát is elének tárja. Szemléletesen írja le, hogy egy magyar faluból érkező utazó mi mindenre csodálkozhatott rá az olaszországi zarándokút során. A naplóból megtudhatjuk például azt is, hogy mennyire féltek a nyílt tengeren kitört szélvihar alatt, és milyen érzés volt meglátni végre Ancona kikötőjét. Megható olvasni, hogy a zarándokokat micsoda ámulatba ejtették az örök város nevezetességei, a Szent Péter-bazilika méretei és pompája. (L. B.)

A görög-katolikus magyarság utolsó kálvária-útja, 1896–1912

Kat. IV.31.

A szerző dolgozataiból és beszédeiből egybeállította, bevezetővel és jegyzetekkel kíséri Dr. Sztripszky Hiador

Budapest, Fritz Ármin sajtója, 1913

515 + XXIII oldal

szürke papírkötés, arany- és ezüstsínű nyomott betűkkel, képpel

24,8 × 17 × 3,5 cm

Nyíregyháza, SZAGKHF Könyvtára, ltsz. M–1618.

Címlapelőzőkén bejegyzés:

Tiszteletpéldány a szerzőtől / Miklósy István főesperes-parochus / tulajdona.

Szabó Jenő (1843–1921) görögkatolikus papcsaládból származott, aki ungvári gimnáziumi tanulmányai után az egyetemet Pesten végezte el. Gyakornoki és fogalmazói munkák után 1868-tól a közlekedésügyi minisztérium munkatársa lett, ahol titkársági munkát követően a vasúti osztályra került, itt a ranglétrát bejárva végül az osztály vezetője lett, később a vasútállamosítási ügyek előadója, nyugdíjazásáig. Sokat tett az elmaradott görögkatolikus vidékek bekapcsolásáért a vasúthálózatba. 1893-ban nyugdíjba vonult,

munkáját több állami kitüntetéssel honorálták. Ezután a Kereskedelmi Bank igazgatója lett, 1896-ban pedig első magyar görögkatolikus hívőként kinevezték a főrendiház tagjává. Ezt a rendkívüli lehetőséget is kihasználva a magyar görögkatolikusság ügyének szentelte magát. Vezető szerepet vállalt az 1898-ban alapított Görög Szertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottságában, melynek elnökévé választották. Az Országos Bizottság elsődleges célja a magyar liturgikus nyelv engedélyeztetése volt, azután a Gergely-naptár bevezetése, valamint a magyar görögkatolikus mozgalomnak az időközben ráragadt politikai, nacionalista jellegétől való megtisztítása. Szabó Jenő szervezte meg 1900 márciusában a magyar görögkatolikusok négyszázhatvanegy fős római zárandoklatát. 1902-ben elnöke lett a Magyar Görögkatolikusok Egyesületének is, melynek célja a különböző egyházmegyékben élő magyar görögkatolikusok egységének megteremtése volt.

Amikor Szabó Jenő felkérte Sztripszky Hiadort a könyv összeállítására, kettős cél lebegett a szeme előtt: először is szeretett volna egy okmánytárat kiadni a római zárandoklatról megjelentetett *Emlékkönyv* kiegészítéséül, mely a magyar görögkatolikus mozgalom dokumentumait tartalmazta volna a kezdetektől az egyházmegye felállításáig; másodsor pedig a könyv árából a fővárosi felsőoktatásban tanuló görögkatolikus ifjak számára létesített ösztöndíj-alapítványát kívánta gyarapítani. Céljait csak részben sikerült elérnie.

Az ötvennégy újságcikkből, illetve beszédből álló szerteágazó gyűjtemény legfontosabb témái a magyar liturgikus nyelv létjogosultságáért való küzdelem, a magyar görögkatolikus püspökség felállításának szükségessége, a magyar görögkatolikusok emancipációjának kivívása: annak bizonyítása, hogy a görögkatolikus nemcsak ruszin vagy román, hanem magyar is lehet. Az egyházmegye felállítását követően pedig a székhelykérdés megoldása.

A magyar liturgikus nyelv szentesítését nem sikerült elérni, sőt Szabó Jenő konstataálta, hogy kezdettől fogva a Vaszary Kolos esztergomi érsek által javasolt megoldást kellett volna elfogadni, hogy tudniillik a liturgia a latin rítus analógiájára a kánoni részben ógörög nyelven hangozzon el, a többi részben magyarul. 1910-től a budapesti templomban is eszerint végezték a liturgiát. Az is világossá vált, hogy a magyar püspökség nélkül lehetetlen lesz a magyar liturgikus nyelv

használata, ezért revideálni kellett a korábbi álláspontot, amely szerint elég lett volna csupán a magyar liturgikus nyelv kivívása.

Az új egyházmegye nevében Hajdúdorogot a történelmi érdemek miatt elfogadta, de azzal a kikötéssel, hogy a munkácsi püspökség analógiájára, ahol a valós székhely Ungvár lett, a hajdúdorogi püspök székhelye Debrecenben legyen, s amikor a város ezt nem preferálta, akkor Nyíregyháza mellé állt.

A könyv cikkeiből még két ellentét rajzolódik ki: egyik a román görögkatolikusok részéről, akiknek a püspökei támadták a magyar egyházmegye felállítását, és mindent megtettek, hogy a magyar liturgikus nyelv használatát megakadályozzák. A másik pedig a budapesti Országos Bizottság és Hajdúdorog ellentéte, ami szomorú megosztottságot eredményezett a magyar görögkatolikus mozgalomban, és hátráltatta, valamint megnehezítette az egységes fellépést, késleltette az eredményeket.

A könyv zárszavában Szabó Jenő a legfontosabb célként a vallási és nemzetiségi béke megteremtését nevezte meg. Ezért hozott létre egy negyvenezer koronás alapítványt, hogy annak kamatából évenként tizenöt görögkatolikus fiatal kaphasson ösztöndíjat, és távlati célként egy internátus alapítása lebegett a szemei előtt. A problémáknak a lelkek üdvére vezető megoldása a szerző reménye szerint az új egyházmegye első püspökének legfontosabb feladata kell hogy legyen. (J. Gy.)

Irodalom

Dr. Pirigyi István: *Görögkatolikus életsorsok*, Debrecen, 1998, 58–74.